परिवर्त्तनप्रकारमाह मनइत्यादि गुणान्गुणवृत्तीः सृजति ततश्चतेभ्योगुणेभ्यः शुक्लानिसात्विकानि कृष्णानितामसानि लोहितानिराजसानि सव
र्णास्तत्तत्कर्मानुरूपाःसृतयः देवतिर्यङ्नरादयः तज्जातयः॥४३॥ तर्हिमनसएवसंसारःस्यान्नात्मनइत्याशंक्याह अनीहइति अयमर्थः अविद्यया
ऽध्यासेनेयमात्मनः संसृतिर्नतुस्वतः यतस्तद्रहितस्येश्वरस्यसानास्तिकिंतु तद्वतोजीवस्यैवेति तदेवाह मनसासमीहमानेनसहनियंतृत्वेनवर्तमा
नोऽपिपरमात्माअनीहः तत्क्रियासंगरहितः यतोहिरण्मयः विद्याशक्तिप्रधानः यतोमत्सखः ममजीवस्यसखानियंता अतः उत्उच्चैः विचष्टे अ
तिरोहितज्ञानेनकेवलंपश्यतीत्यर्थः असौपुनरहंजीवःस्वलिंगंस्वस्मिन्नात्मनिलिंगयति द्योतयति संसारमिति तथातन्मनः परिगृह्यआत्मत्वेनस्वीकृ
त्य मनसोगुणैः कर्मभिःसंगतः गुणसंगाद्वाकामान्जुषन्निबद्धइति ॥४४॥ अतोमनोनिग्रहेकृतेसर्वंकृतंस्यात्तंविनातुसर्वंव्यर्थमित्याह दानमितिद्वा

मनोगुणान्वैस्तृजतेबलीयस्ततश्चकर्माणिविलक्षणानि॥ शुक्लानिकृष्णान्यथलोहितानितेभ्यःसवर्णाःसृत
योभवंति॥ ४३॥ अनीहआत्मामनसासमीहताहिरण्मयोमत्सखउद्विचष्टे॥ मनःस्वलिंगंपरिगृह्यकामान्
जुषन्निबद्धोगुणसंगतोऽसौ॥ ४४॥ दानंस्वधर्मोनियमोयमश्चश्रुतानिकर्माणिचसद्व्रतानि॥ सर्वेमनोनि
ग्रहलक्षणांताःपरोहियोगोमनसःसमाधिः॥ ४५ ॥ समाहितंयस्यमनःप्रशांतंदानादिभिःकिंवदतस्यकृ
त्यम्॥ असंयतंयस्यमनोविनश्यद्दानादिभिश्चेदपरंकिमेभिः ॥४६॥ मनोवशेऽन्येह्यभवंस्मदेवामनश्च
नान्यस्यवशंसमेति॥ भीष्मोहिदेवःसहसःसहीयान्युंज्याद्वशेतंसहिदेवदेवः॥ ४७॥

भ्याम् स्वधर्मोनित्यनैमित्तिकः सद्व्रतान्येकादश्युपवासादीनिअन्यानिचयावंतिकर्माणि एतेसर्वेउपायाः मनोनिग्रहलक्षणः अंतोनिष्ठाफलं
येषांतेतथा ननुज्ञानांगत्वंतेषांप्रसिद्धंतत्राह मनसः समाधिर्निग्रहएवपरोयोगःज्ञानम् ॥ ४५ ॥ अतोयस्यमनः समाहितंभवति तस्यकिंकृत्यम
स्तिवदेत्यपरंप्रत्युपदेशः किमपरंप्रयोजनंस्यात् नकिंचिदित्यर्थः ॥ ४६ ॥ नन्वितरेंद्रियजयःप्रयोजनंस्यान्नेत्याह मनोवशइति देवाः इंद्रिया
णितदधिष्ठातारोवा भीष्मः योगिनामपिभयंकरोमनोलक्षणोदेवः कुतःसहसोबलादपिबलिनोऽपिवासहीयान् अतस्तंयोवशवर्त्तिनंकुर्यात्सएव
देवदेवः सर्वेंद्रियजेताभवितानान्यः तथाचश्रुतिः मनसोवशेसर्वमिदंबभूवनचान्यस्यमनोवशमन्वियायभीष्मोहिदेवःसहसःसहीयानिति ॥४७॥